

ser som förklaringar till människors intresse för att på det här sättet återskapa det förflutna, ett perspektiv som kunde ha vidareutvecklats, liksom svaret på vad det betyder att den norska Bronseplatsen fått en dominerande ställning i framställningen. Men trots att läsaren ibland lämnas utan sådana förklaringar och trots att metod- och teoriavsnitten borde utvecklats betydligt, är detta en mycket användbar avhandling. Den är kunskapsrik och originell i bästa mening. Boken lär oss också mycket om hur ekonomin styr kulturarvssektorn, om kampen om offentliga medel samt om hur staten homogeniserar kulturarvet.

Sammanfattningsvis är Petterssons avhandling ovanligt välformulerad och systematisk i sin framställning. Den innehåller en imponerande översikt och fantastiskt bra sammanställningar där varje projekt, marknad, olika båtar osv. i hela Skandinavien förtecknas och beskrivs på ett lättillgängligt och överskådligt sätt, med några rader som också sätter oss in i rekonstruktionens historiska sammanhang. Dessutom har boken ett fylligt register och en föredömlig källförteckning, med ett bra sätt att ange Internetkällor. De många fina illustrationerna utgörs huvudsakligen av fotografier tagna de senaste åren av Jes Wienberg.

Birgitta Svensson, Stockholm

Maria Wallenberg Bondesson: *Religiösa konflikter i norra Hälsingland 1630–1800*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History 67. 2003. 284 s. English summary. ISBN 91-22-01989-8.

Bondhustrun Cecilia Olofsdotter i Matnäs, norra Hälsingland, anklagades år 1673 för att vara en av de mest förhärdade trollkärringarna i socknen. Vid samma rättegång anklagades också Kerstin Persdotter i Hillen, norra Hälsingland, för att vara trollkärring. I rättegångsprotokollen från häxprocesserna, som tog sin början på 1670-talet i detta geografiska område, är det mestadels barn och kvinnor som är synliga: barn som vittnen och kvinnor som anklagade. Utbrottet av häxysterin ledde till massrättegångar. Flera av de dömda fick hårda straff. Några dömdes till döden medan andra fick mildare bestraffning. Eftersom trolldomskommisionen på grund av för stor arbetsbörda aldrig anlände till Hälsingland verkställdes inte alla domar. Om häxysterin drabbade många av socknarna så ägde väckelser rum i endast två av dem, Delsbo och Forsa under

1700-talet. Mer än femtio personer i väckelserörelsen åtalades, främst för irrlära och brott mot konventikelplakatet. Straffen blev i samtliga fall böter.

Detta är ett exempel på religiösa konflikter i norra Hälsingland under perioden 1630–1800 som historikern Maria Wallenberg Bondesson undersöker. Avhandlingen bygger på tre perspektiv: ”det breda perspektivet (studiet av olika former av religiös konflikt tillsammans och synen på religiös konflikt som ett övergripande fenomen), det lokala perspektivet (studiet av religiösa konflikter i deras lokala kontexter) och maktperspektivet (tanken att det är möjligt att förstå konflikter utifrån maktresurser och maktförhållanden)”. Syftet med avhandlingen är ”att kartlägga religiösa konflikter i norra Hälsingland 1630–1800 och försöka förstå dessa i deras lokala sammanhang”. Valet av norra Hälsingland som undersökningsområde motiveras med de åtskilliga religiösa konflikterna regionen uppvisar samt den relativt jämna sociala och ekonomiska strukturen.

Med hjälp av Walter Korpis tankegångar kring maktförhållanden och konflikter har författaren valt att studera tre former av religiösa konflikter under denna period: häxysteri, religiös väckelse samt smärre religiösa konflikter (trolldoms- och hädelsemål). Korpis teorier om makt går i korthet ut på att konflikter gynnas av en relativt jämn fördelning av maktresurser. Med detta menas dock att den ena parten i en konflikt har något större resurser än den andra. Korpi menar att varje historisk aktör antas vara rationell och målinriktad och ha tillgång till en särskild mängd maktresurser.

Wallenberg Bondesson lyfter fram främst två maktrelationer i de religiösa konflikterna hon undersöker: den mellan prästerskapet och församlingsmedlemmarna samt den mellan olika maktgrupper (främst tjänstemän, präster och förtroendemän) i lokalsamhället. I det studerade området hade det under 1600-talet skett en del omfördelningar av maktresurser vilket, enligt författaren, hade stor relevans för de religiösa konflikterna. Området påverkades också av osäkra förhållanden mellan kyrka och stat. Häxysterin ses i boken som en konsekvens av mötet mellan de lokala maktstrukturerna och deras nationella tendenser. I konflikterna kring väckelsen på 1700-talet ser Wallenberg Bondesson många likheter med häxysterin. Under den här perioden försvagades också prästernas ställning, vilket ledde till att det blev allt svårare för kyrkan att behålla kontrollen över befolkningen.

När det gäller dessa maktrelationer är jag övertygad om att Michel Foucaults teorier om makt hade kunnat

tillföra ytterligare perspektiv. Författaren diskuterar inte hur alla, oavsett social tillhörighet, är med och reproducerar maktrelationer (och vissa personers positionsmakt) och förtryck genom olika gränstragningar, utslutningar och självkontroll. Foucault betraktar makt relationellt, som ett nät som verkar på flera olika nivåer samtidigt och att det implicerar ett asymmetriskt styrkeförhållande. Makt är ett görande, något som utövas, och således inget som en individ har. Med det synsättet kan inte makt lokaliseras till en speciell punkt utan är ett växelspel av ojämlika och rörliga relationer. Det jag dock främst saknar är en problematisering av kön utifrån ett maktperspektiv, framför allt när det gäller analysen av häxysterin och trolldomsmålen som i allra högsta grad var bekönade konflikter.

Styrkan med Wallenberg Bondessons avhandling är att hon inte endast studerat de religiösa konflikterna i sig utan även vad som hände före och efter, vilket gör att man som läsare får ett vidare perspektiv på konflikterna.

Susanne Lindström, Umeå

Frans Lundgren: *Den isolerade medborgaren. Liberalt styre och uppkomsten av det sociala vid 1800-talets mitt*. Gidlunds förlag, Hedemora 2003. 332 s., ill. English summary. ISBN 91-7844-626-0.

Den isolerade medborgaren, som är titeln på Frans Lundgrens doktorsavhandling i idé- och lärdoms historia, behandlar det svenska samhället under tidsperioden mellan 1830 och 1860. Utifrån fyra fallstudier undersöker författaren olika aspekter av de tekniker för moralisk fostran av samhällets s.k. lägre klasser som kom i ropet under den aktuella perioden. Fallen utgörs av cellfängelset, den uppsökande fattigvården, bildningscirkeln samt det vetande om brott och fångar genom kriminalstatistik och fångfotografi som utvecklades under de decennier som boken redogör för.

Lundgren betraktar de verksamheter han studerar som olika reformerande program vilka syftade till att förändra beteendet bland de kategorier av människor – fångar, fattiga och arbetare – som gjordes till föremål för dem. De olika reformprogrammen byggde, menar han, på i många avseenden överlappande sätt att betrakta och definiera samtidens problem, vilka ansågs hänga samman med bl.a. städernas tillväxt, människors ökade mobilitet, spridningen av nya idéer och tillgängligheten

av fler varor, eller kort sagt med moderniteten. Den ökande mångfalden och intensiteten av de retningar som människorna i det allt modernare samhället utsattes för ställde samtidigt större krav på individens förmåga till moralisk självkontroll och disciplin. De tre programmen för fångvård, fattigvård och arbetarbildning kan, menar Lundgren, i enlighet med detta resonemang ses som olika steg på en moralisk utvecklingstrappa där brottslingen, den fattige och arbetaren befann sig på olika nivåer. De verksamheter som han nagelfar i sina fallstudier syftade följaktligen också till att ”framställa karaktärer, samveten och beteenden hos dem som skulle dansa till självreglerande individer” (s. 23).

Författaren argumenterar i avhandlingen för att cellfängelset, kriminalstatistiken, den uppsökande fattigvården och bildningscirkeln bidrog till utvecklingen av idén om ”det sociala” som ett särskilt slags storhet som syftade på förhållandena mellan olika grupper i samhället generellt, men med särskild hänsyftning på tillståndet för de lägre klasserna. Före 1830 användes begreppet ”det sociala” knappast alls, konstaterar han, medan termen mot slutet av 1840-talet användes mycket frekvent i samhällsdiskussionen.

Lundgren hävdar också att de fall han studerar var uttryck för vad han, med utgångspunkt i Foucaults analyser av makt som positivt handlande och av liberalism som en tankestil, benämner som ”det liberala styrets rationalitet” (liberal governmentality). I denna form av rationalitet ingick bl.a. föreställningen om att människor som befann sig i marginalen eller utanför det som betraktades som den naturliga samhällsordningen kunde införlivas i densamma med hjälp av olika slags individualiserande tekniker, varvid den förment naturliga ordningen återställdes. Enligt detta slags analys har människors förmåga till självdisciplin och självreglering så att säga institutionaliserats som en maktform i samhället och det är som ett uttryck för denna maktform Lundgren betraktar de verksamheter han analyserar i sin studie.

Den första fallstudien avhandlar cellfängelset. Detta slags fängelse började i Sverige byggas under 1840-talet efter en omfattande diskussion om möjligheterna att reformera fångarna genom fullständig eller delvis isolering. Cellfängelsets pedagogik byggde enligt Lundgren på en föreställning om individens formbarhet genom fostran och på tanken att man genom att isolera fången gjorde honom eller henne till en individ. Att hålla fångarna åtskilda från varandra antogs enligt detta synsätt utveckla de straffades inre disciplin genom att,